

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**про дисертацію Герасимів Лілії Ярославівни
"Комунікативна ситуація звинувачення / виправдання в англомовних
художніх текстах для дітей",
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.04 – германські мови
(Івано-Франківськ, 2019 р. Загальний обсяг роботи – 273 с., з них 227 с.
основного тексту, 439 позицій – "Список використаних джерел").**

Комунікативні властивості мовних одиниць посідають провідне місце усного і письмового мовлення, найбільш суттєвим результатом чого є текст і текстова комунікація в різних їх іпостасях, дискурс, картина світу.

З другої половини ХХ ст. у лінгвістиці відбувається поворот від вивчення власне мови до вивчення мовлення та комунікації у цілому, адже мова виказує себе у мовленні, яке виконує своє комунікативне призначення. На мову, таким чином, впливає людський фактор. Об'єктом антропологічної лінгвістики стає мовна особа, породжуюча та сприймаюча тексти, яка живе у світі текстів та формується під впливом текстів. При цьому атракторами комунікативної парадигми мовознавства продовжують залишатися такі одиниці, як «текст» і «дискурс».

Подана на захист дисертація Герасимів Л.Я. присвячена розгляду комунікативних ситуацій звинувачення та виправдання в англомовних художніх текстах для дітей. Вибір теми цієї розвідки вмотивований багаторічною зацікавленістю лінгвістів як специфікою художніх текстів для дітей, так і своєрідністю комунікативних ситуацій в середині них. Вражає різноманітність проблем, які розв'язані у дослідженні: обґрунтування потреби інтегрального вивчення вербального втілення звинувачення/виправдання в діалогічній єдності; моделювання комунікативної ситуації звинувачення / виправдання, репрезентованої в англомовних художніх текстах для дітей; опис вікового параметру як соціопрагматичного чинника впливу на комунікативну ситуацію

звинувачення / виправдання; аналіз прагматичного контексту реалізації комунікативної ситуації звинувачення / виправдання в англійських художніх текстах для дітей; виявлення основних способів та мовних засобів втілення тактик звинувачення та виправдання; встановлення кореляції тактик звинувачення / виправдання та способів їх втілення у комунікативній ситуації з різними конфігураціями, утворюваними біосоціальними характеристиками учасників; визначення та охарактеризування способів модифікації інтенції в комунікативній ситуації звинувачення / виправдання; опис дискурсивних актів «акузатив» і «апологетив» та їх актомовленнєвого складу. Усі ці проблеми вирішуються на єдиному методологічному підґрунті комунікативної парадигми.

Актуальність теми дисертації безсумнівна, що увиразнюється загальною тенденцією сучасної лінгвістики до аналізу різних комунікативних ситуацій крізь призму антропоцентричної парадигми; вивченням шляхів і способів мовного аранжування та позалінгвальних чинників у творах для дітей, зокрема моделі звинувачення та виправдання, їх тактико-стратегічне навантаження. Проведене дослідження сприяє з'ясуванню специфіки вербальних інтеракцій, спрямованих на деескалацію вербалізованого конфлікту шляхом гармонізації міжособистісних відносин у комунікативній ситуації звинувачення/виправдання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в дисертації вперше здійснене комплексне дослідження звинувачення та виправдання у контексті комунікативної ситуації з урахуванням специфіки її лінгвального втілення та екстралінгвальних чинників. Вперше змодельовано комунікативну ситуацію звинувачення/виправдання, репрезентовану в англійських художніх текстах для дітей. Вперше звинувачення та виправдання потрактовано як дискурсивні акти, покликані реалізовувати відповідні тактичні завдання з оперттям на використання мовленнєвих актів різних іллокутивних типів. Важливим результатом дослідження є представлення основних способів та засобів модифікації інтенції

звинувачення та виправдання. Вперше системно описано та виявлено специфіку кореляції тактик та способів їх вербального втілення в комунікативній ситуації звинувачення/виправдання з різною конфігурацією учасників.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати та висновки сприятимуть розвитку теоретико-методологічних засад аналізу комунікативної ситуації у руслі лінгвопрагматики, дискурсології, комунікативної лінгвістики, прагматичного синтаксису та лінгвоконфліктології. Комплексність такого підходу дає змогу розширити та поглибити уявлення не лише про статусно-рольові параметри мовців, детерміновані фактором «вік», та прагматичний контекст комунікативної ситуації звинувачення/виправдання, а й про її тактичну організацію та актомовленнєвий потенціал в англійськомовних художніх текстах для дітей.

Практична цінність роботи зумовлюється можливістю використання її основних положень та результатів у курсах з лексикології англійської мови (розділи «Функційна диференціація лексики», «Стилістична диференціація лексики»), комунікативної лінгвістики (розділи «Природа, компоненти і форми комунікації», «Засоби мовного коду в комунікації», «Аналіз комунікативних ситуацій»), теорії мовної комунікації (розділи «Спілкування як діяльність», «Моделі комунікації», «Комунікативні позиції співрозмовників»), у спецкурсах з дискурс-аналізу (розділи «Дискурс і комунікативна ситуація», «Структура та одиниці дискурсу», «Моделювання дискурсу»), теорії мовленнєвих актів (розділи «Умови успішності мовленнєвих актів», «Кооперація в діалозі»), соціолінгвістики (розділи «Володіння мовою як соціолінгвістична проблема», «Вікові аспекти комунікації»), конфліктології (розділи «Конфлікт як соціальне явище», «Суб'єктивний фактор соціального конфлікту», «Управління конфліктом») та лінгвопрагматики (розділи «Тактики та стратегії мовленнєвого впливу», «Теорія мовленнєвих актів», «Прагматичний аналіз дискурсу»). Отримані результати також можуть знайти застосування у створенні методик навчання

стратегіям і тактикам кооперативної поведінки.

Матеріалом дослідження слугували 887 дискурсивних фрагментів, що містять реалізацію комунікативної ситуації звинувачення/виправдання, виокремлених методом суцільної вибірки із англомовних художніх текстів для дітей обсягом близько 14240 друкованих сторінок. Вибірка формувалась із творів сучасних англомовних письменників (XX та XXI століть): N. Creech, B. Coville, C. Hellisen, R. Dahl, K. Kingsbury, C. S. Lewis, P. Maclachlan, K. Messner, E. H. Porter, P. Pullman, R. Riordan, M. Rice, J. K. Rowling, P. Stewart, B. Woods.

Висновок про **обґрунтованість** та **достовірність** виконаного дослідження впливає із позитивного враження від високого рівня загальнонаукової й філологічної обізнаності дисертантки, репрезентативної бази теоретичних джерел, якою вона послуговується у своєму дослідженні (439 позицій, із них 206 англійською мовою), цілком достатнього за обсягом емпіричного матеріалу (887 дискурсивних фрагментів, що містять реалізацію комунікативної ситуації звинувачення/виправдання), а також адекватності та ефективності методик дослідження.

У *вступі* обґрунтовано вибір теми, її актуальність, зв'язок з науковими темами, мета та завдання дослідження, сформульовано об'єкт і предмет роботи, визначено методологічні підвалини, методи та матеріал, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, подано інформацію про апробацію та публікації за темою дисертації.

У *першому розділі* окреслено теоретичні передумови вивчення звинувачення та виправдання у діалогічній єдності. Досліджено віковий маркер як соціопрагматичний фактор впливу на комунікативна ситуацію звинувачення та виправдання. Комунікативну компетенцію розглянуто як один із складників комунікативної інтеракції.

У *другому розділі* уточнено та з'ясовано ключові поняття і терміни апарату розвідки, що сприяє створенню методики аналізу, яка є адекватною меті та завданням роботи. Охарактеризовано етапи комплексного

дослідження: комунікативна ситуація (етап 1), комунікативна тактика (етап 2) та мовленнєвий акт (етап 3).

У *третьому розділі* досліджено прагматичний контекст реалізації звинувачення та виправдання в англомовних художніх текстах для дітей. Тактика звинувачення розглянута як конфліктна тактика, а тактика виправдання – як кооперативна тактика. Надано ряд суміжних комунікативних тактик. Розглянуто способи втілення звинувачення прямо та непрямо. Розкрито способи та вербальні засоби втілення тактики виправдання-згоди та виправдання-незгоди.

У *четвертому розділі* визначено засоби модифікації інтенції в комунікативній ситуації звинувачення / виправдання; описано кореляцію тактик та способів їх втілення у підтипах комунікативної ситуації з різними конфігураціями учасників; з позиції теорії мовленнєвих актів обґрунтовано трактування звинувачення як дискурсивного акту типу «акузатив», а виправдання – як дискурсивного акту типу «апологетив»; встановлено актомовленнєвий потенціал цих дискурсивних актів.

У *висновках* відбито основні результати дослідження, які цілком відповідають змісту роботи.

Додатки унаочнюють викладений матеріал дисертації завдяки схематизації, рисункам, таблицям і презентації кількісно-якісних показників.

Дисертація доботно виконана у технічному відношенні, її оформлення повністю відповідає вимогам ДАК України.

Основні положення дисертації **повністю** викладено в 16 публікаціях, із них 9 у фахових наукових виданнях України (2 у співавторстві) і 3 – у зарубіжних періодичних виданнях, а також у 4 тезах доповідей на наукових конференціях.

Зміст автореферату засвідчує належний науковий рівень дослідження та є **ідентичним** основним положенням дисертації.

Рецензована робота є цілісною, завершеною і оригінальною науковою розвідкою у царині комунікативної лінгвістики, а також оформлена згідно з

діючими державними стандартами.

Коментарі та зауваження, зроблені стосовно цього дослідження носять суто дискусійний характер і стосуються варіантних способів інтерпретації даних.

1. Після ознайомлення з текстом дисертації виникає питання щодо єдності біовітального (вікової періодизації) та лінгвокультурного аспектів. Визначення «дитина» міняється залежно від культурних особливостей країни, адже вікові рамки можуть бути різними в різних культурах. Дисертантка зазначає, що сприймає дитину як людину віком 7-14 років за соціопрагматичним параметром комунікації. Хотілось би уточнити, чи брала до уваги авторка лінгвокультурну специфіку розвитку дитини під час формування вікової періодизації? У разі схвальної відповіді вказати, яке саме англomовне лінгвокультурне середовище стало центром зацікавлення?

2. Дискусійною є наявність у теоретичній частині праці у п.1.1. «Теоретичні передумови вивчення звинувачення та виправдання в діалогічній єдності» доцільність опису мовленнєвого акту з наведенням ілюстративного матеріалу (с.33-37). На нашу думку, влучно надати подібну розвідку у розділах 3, 4.

3. На с. 69 дисертантка диференціює два види відношень комунікативного процесу: симетричні (дитина-дитина, дорослий-дорослий) та асиметричні (дитина-дорослий, дорослий-дитина). Однак, у роботі простежується така послідовність викладення матеріалу дослідження: п. 4.2.1. Комунікативна ситуація ДОРΟΣЛИЙ – ДИТИНА; п. 4.2.2. Комунікативна ситуація ДИТИНА – ДИТИНА; п. 4.2.3. Комунікативна ситуація ДОРΟΣЛИЙ – ДОРΟΣЛИЙ; п. 4.2.4. Комунікативна ситуація ДИТИНА – ДОРΟΣЛИЙ. Цікавим є почути позицію / думку авторки щодо логіки подання матеріалу та відмови від послідовності наданій на с.69.

4. Зважаючи на захист дисертації за спеціальністю 10.02.04 – «Германські мови» та дослідження англomовних текстів, пропонується використання назв (ярликів) тактик і стратегій звинувачення та виправдання мовою, відповідною до лінгвокультури предмету та об'єкта дослідження.

5. Подекуди трапляються технічні огріхи: іноді джерела, звідки взята інформація, відсутні або посилання йде на всю пацю без точних сторінок (с.33, 36, 40, 46, 79, 98, 114, 122, 123, 163, 205 та ін.); орфографічні та пунктуаційні помилки (с.20, 34, 126 тощо); недоліки друкарського характеру (с.33, 127, 128 та ін.).

Хотілося б ще раз підкреслити, що зазначені зауваження мають дискусійний характер та не впливають на загальну високу оцінку дисертації.

Отже, дисертація Лілії Ярославівни Герасимів "Комунікативна ситуація звинувачення / виправдання в англомовних художніх текстах для дітей" є самостійною, завершеною працею високого теоретичного й науково-практичного рівня, а отримані в ній результати в сукупності роблять внесок у вирішення проблем комунікативно-прагматичної специфіки англомовних художніх текстів для дітей, що має суттєве значення для подальшого розвитку та збагачення теорії германського мовознавства.

Висновок. Дисертація "**Комунікативна ситуація звинувачення / виправдання в англомовних художніх текстах для дітей**" є завершеним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам п.п. 11, 13 "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженому постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 та № 1159 від 30.12.2015, а сама авторка – **Герасимів Лілія Ярославівна** – гідна присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент –

Кандидат філологічних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

05 листопада 2019 р.

*Відкрили отримано
08.11.2019
Ув. Сиренко*

Кузьменко А.О.

